

به نام خدا

دلایل اهمال کاری تحصیلی در دانش آموزان

مولفان :

سحر جعفر نوه سی اصل

الهام مقنی

فرزانه کوسه لی

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۳)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

chaponashr.ir

سرشناسه: جعفر نوه سی اصل، سحر، ۱۳۶۸
عنوان و نام پدید آور: دلایل اهمال کاری تحصیلی در دانش آموزان/ مولفان سحر جعفر نوه سی اصل، الهام مقنی، فرزانه کوسه لی.
مشخصات نشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۳.
مشخصات ظاهری: ۹۳ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۴۰۸-۱۵۹-۹
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
موضوع: دانش آموزان - اهمال کاری تحصیلی - دلایل
شناسه افزوده: مقنی، الهام، ۱۳۶۶
شناسه افزوده: کوسه لی، فرزانه، ۱۳۶۹
رده بندی کنگره: PN۲۱۸۶
رده بندی دیویی: ۸۰۹/۲۴۷
شماره کتابشناسی ملی: ۹۴۹۳۹۰۸
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

نام کتاب: دلایل اهمال کاری تحصیلی در دانش آموزان
مولفان: سحر جعفر نوه سی اصل - الهام مقنی - فرزانه کوسه لی
ناشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)
صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۳
چاپ: زبرجد
قیمت: ۹۳۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان:
<https://chaponashr.ir/ketabresan>
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۴۰۸-۱۵۹-۹
تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۷	پیشگفتار.....
۹	فصل اول:.....
۹	اصول تکلیف‌گریزی.....
۹	عوامل تکلیف‌گریزی
۱۵	فصل دوم:.....
۱۵	مبانی نظری.....
۱۵	خودتنظیمی.....
۲۲	انواع خودتنظیمی.....
۲۲	* نظم‌دهی بیرونی
۲۲	* نظم‌دهی درون‌فکنی شده
۲۴	منابع خودتنظیمی.....
۲۵	نظریه و مدل‌های خودتنظیمی.....
۲۶	نظریه کنشگران:.....
۲۶	نظریه پدیدارشناسان:.....
۲۷	نظریه پردازش اطلاعات:.....
۲۷	نظریه اراده‌گرایان:.....
۲۸	نظریه شناختی - اجتماعی:.....
۲۹	نظریه فرهنگی اجتماعی:.....

- ۲۹..... نظریه خودتنظیمی زیمرمن:
- ۳۰..... نظریه خودتنظیمی کارور و شیر:
- ۳۱..... نظریه خودتنظیمی بندورا:
- ۳۳..... مدل خودتنظیمی بوفارد بوچارد و همکاران:
- ۳۳..... مدل خودتنظیمی باتلر و وین:
- ۳۴..... مدل کرنو:
- ۳۶..... خودناتوان سازی
- ۴۲..... اهمال کاری تحصیلی
- ۴۴..... دلایل اهمال کاری تحصیلی
- ۴۸..... توصیه‌هایی به معلمان برای ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان اهمال کار
- ۵۳..... نظریه‌های مختلف در مورد اهمال کاری
- ۵۳..... نظریه روان‌کاوی:
- ۵۴..... نظریه رفتارگرایی:
- ۵۴..... نظریه شناختی:
- ۵۴..... انگیزش تحصیلی
- ۵۷..... نظریات مطرح در زمینه انگیزش
- ۵۸..... نظریه تقویت و انگیزش:
- ۵۸..... نظریه موراى:
- ۵۹..... نظریه مک‌کله‌لند:
- ۵۹..... نظریه نیاز پیشرفت:
- ۶۰..... نظریه انتظار ارزش:

- ۶۰ نظریه هدف‌گرایی:
- ۶۱ نظریه خود‌ارزشی:
- ۶۱ نظریه خود‌کارآمدی:
- ۶۲ نظریه اسناد:
- ۶۲ نظریه انگیزش درونی و بیرونی:
- ۶۳ نظریه اهداف پیشرفت:
- ۶۴ نظریه خود‌تعیینی:
- ۶۵ انگیزش درونی:
- ۶۶ انگیزش بیرونی
- ۶۷ بی‌انگیزگی:
- ۶۷ دیدگاه زمینه‌ای:
- ۶۹ عوامل مؤثر بر انگیزش تحصیلی
- ۷۱ خود‌پنداره تحصیلی:
- ۷۲ خانواده و ساختار حاکم بر فرد:
- ۷۳ محل تحصیل:
- ۷۳ همسالان و هم‌دوره‌ای‌ها:
- ۷۵ فصل سوم:
- ۷۵ نتیجه‌گیری
- ۷۵ تبیین
- ۷۹ منابع:

پیشگفتار

پژوهشگران تکلیف‌گریزی را به چندین ساختار شناختی، رفتاری و عاطفی ربط می‌دهند. براساس نظریه رفتاری، اهمال‌کاری در نتیجه سابقه پیشین موفقیت‌آمیز تکلیف‌گریزی، رخ می‌دهد. یادگیرندگان که تکالیف را انجام نمی‌دهند، ممکن است کارهای دیگری یافته باشند که تقویت‌کننده‌تر باشد. طرفداران نظریه شناختی تحصیل‌گریزی را حاصل باورهای غیرمنطقی می‌دانند و معتقدند که وقتی برخی یادگیرندگان ارزش خود را فقط براساس توانایی خود در انجام دادن تکالیف می‌سنجند، به‌طور غیرمنطقی عمل می‌کنند و از اتمام کار اجتناب می‌کنند تا دیگران نتوانند توانایی واقعی آن‌ها را در انجام دادن تکالیف ارزیابی کنند.

از متغیرهای تأثیرگذار بر کاهش عملکرد مطلوب دانش‌آموزان، خودناتوان‌سازی تحصیلی است. خودناتوان‌سازی تحصیلی را رفتار یا انتخاب مجموعه‌ای از رفتارها تعریف کرده‌اند که به فرد امکان می‌دهد تا شکست را به عوامل بیرونی و موفقیت را به عوامل درونی نسبت دهند. اخیراً پژوهش پیرامون خودناتوان‌سازی به حیطه آموزشگاهی نیز وارد شده است. در پژوهش خود نشان داد که راهبردهای خودناتوان‌ساز منجر به کاهش بهزیستی روان‌شناختی، احساس کفایت کمتر، انگیزش ذهنی پایین‌تر و افزایش نشانگان خلق منفی می‌شود که این ویژگی‌ها به‌طور فزاینده‌ای در دانش‌آموزان تحصیل‌گریز مشاهده می‌شود. مارتین و لینا (۲۰۱۴) نیز در پژوهشی نشان دادند که کمال‌گرایی و منبع مهارگری، خودناتوان‌سازی تحصیلی را در دانش‌آموزان پیش‌بینی می‌کند. یازر، در پژوهش خود نشان داد که ویژگی‌های شخصیتی همچون روان‌رنجوری، سازش‌یافتگی و وظیفه‌شناسی، راهبردهای یادگیری شناختی و فراشناختی و همچنین سبک‌های

اسنادی می‌توانند خودناتوان‌سازی تحصیلی را پیش‌بینی کنند. نظریه خودارزشی، بیان می‌دارد که هدف دانش‌آموزان از تلاش در مدرسه، حفظ تصویری مثبت از خود است، بنابراین وقتی با تکالیف چالش‌برانگیز روبه‌رو می‌شوند با بهانه‌هایی مانند بیمار بودن و کاهش تمرین و کوشش، عدم صلاحیت و کفایت خود را توجیه می‌کنند. به باور یوسال و کنی (۲۰۱۲) خودناتوان‌سازی در کوتاه مدت، حرمت خود را افزایش داده اما بهایی طولانی مدت برای فرد خودناتوان‌ساز در پی خواهد داشت.

فصل اول:

اصول تکلیف‌گریزی

عوامل تکلیف‌گریزی

یکی از متغیرهایی که نقشی مهم در عملکرد و موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دارد، انگیزش تحصیلی^۱ است. انگیزش تحصیلی به‌ویژه انگیزه درونی به پیشرفت تحصیلی می‌انجامد. انگیزش تحصیلی به فرایندهای درونی گفته می‌شود که فعالیت‌ها را تحریک می‌کنند و با هدف دستیابی به دستاوردهای تحصیلی تداوم می‌یابند. به‌عبارت دیگر، انگیزش تحصیلی فرایندی درونی است که موجب برانگیختن و حفظ فعالیت برای دستیابی به اهداف تحصیلی ویژه می‌شود (کلارک^۲، ۲۰۱۰). در واقع انگیزش تحصیلی به‌طور مستقیم عملکرد تحصیلی را تحت تأثیر قرار می‌دهد و سایر عوامل تأثیرگذار بر عملکرد تحصیلی، بیشتر از طریق انگیزش بر عملکرد تحصیلی تأثیر می‌گذارند (تایلور^۳ و همکاران، ۲۰۱۴).

برای دستیابی به موفقیت تحصیلی، باید از روش‌های مناسب آموزشی و درمانی استفاده کرد. یکی از این روش‌های مناسب که توسط متخصصان شناختی علوم تربیتی پیشنهاد می‌گردد آموزش راهبردهای خودتنظیمی^۴ است. در خودتنظیمی، تأکید بر ترغیب

1-educational motivation

2- Clarke

3- Taylor

4- self-regulation

دانش‌آموزان در واری ادراک و تنظیم کردن رفتار خود است، تا اینکه به آنها اجازه دهند به وسیله عوامل بیرونی کنترل شوند (ودینگ و پل^۱، ۲۰۱۵). این رویکردها سعی می‌کنند خودکنترلی دانش‌آموزان را افزایش دهند. خودتنظیمی به فرآیندی اشاره دارد که در آن فراگیر، به‌طور نظام‌مند، افکار، احساسات و رفتارهای خود را در دستیابی به اهداف موردنظر هدایت می‌کند. یادگیرندگانی که خودتنظیمی بالایی دارند از لحاظ انگیزشی در سطح بالایی قرار دارند (بای و گو^۲، ۲۰۱۸).

از جمله عوامل درونی تأثیرگذار بر تکلیف‌گریزی دانش‌آموزان می‌توان به اهمال‌کاری تحصیلی اشاره نمود. اهمال‌کاری تحصیلی یکی از عوامل عمده‌ای است که می‌تواند مانع جدی در دستیابی دانش‌آموزان به موفقیت و پیشرفت تحصیلی باشد. در واقع، اهمال‌کاری تحصیلی را به عنوان مانع بزرگی بر سر راه موفقیت و پیشرفت تحصیلی شناسایی کرده‌اند (اسشر و اوسترم^۳، ۲۰۱۲). اهمال‌کاری تحصیلی عبارت است از عمل به تأخیر انداختن و یا به تعویق انداختن عمدی تکالیفی که باید انجام شوند (اسکروا، وادکینز و افسون^۴، ۲۰۱۴). در دیدگاه شناختی مبنای اهمال‌کاری، افکار و باورهای غلط و غیرمنطقی در مورد چگونگی شرایط و نتایج فعالیت‌هاست (پورعبدل، صبحی قراملکی و عباسی، ۱۳۹۴). در واقع، اهمال‌کاری تحصیلی شامل تمایل یادگیرندگان برای به تعویق انداختن فعالیت‌های تحصیلی از قبیل آماده شدن برای امتحان و انجام تکالیف خانگی به دقایق آخر و احساس ناراحتی و رنج از این کار است که تقریباً همیشه با اضطراب همراه است (راتبلوم، سولومن و مورکامی^۵، ۲۰۰۰). دانش‌آموزان دچار اهمال‌کاری تحصیلی فاقد توانایی برنامه‌ریزی برای تلاش‌های تحصیلی خود هستند (وان‌ارد^۶، ۲۰۰۹). اهمال‌کاری در دانش‌آموزان اهمال‌کار باعث ایجاد بی‌قراری، سطوح بالای استرس، افسوس و پشیمانی، اضطراب، گوشه‌گیری و عقب‌نشینی می‌شود (کاگان،

1- Wedding & Poole

2- Bai & Guo

2-Scher & Osterman

3- Schraw, Wadkins & Olafson

4- Rothblum, Solomon & murkami

5- Van Eerde

کاکیر، ایلهان و کاندمیر^۱، (۲۰۱۰). مطالعات پژوهشی اولیه‌ی انجام شده توسط هیل، کابوت و بارال^۲ (۲۰۰۱) مشخص کردند که تقریباً ۹۰ درصد از دانش‌آموزان حداقل گاهی اوقات انجام تکالیف درسی خود را به تعویق می‌اندازند و ۵۰ درصد از آن‌ها حداقل نیمی از اوقات، در انجام تکالیف درسی اهمال‌کاری می‌کنند (بورکا و یوئن^۳، ۲۰۰۸).

فاتیما، شریف و زیمت (۲۰۱۸) معتقدند، انگیزش تحصیلی یک حالت درونی است که رفتارهای مرتبط با یادگیری را فعال، هدایت و حفظ می‌کند. دانش‌آموزانی که انگیزش تحصیلی بالا دارند از عملکرد تحصیلی بالاتر برخوردار خواهند بود. خودکارآمدی و خودپنداره تحصیلی بالا، شیوه‌های فرزندپروری مؤثر، کیفیت رفتار میان فردی معلم و دانش‌آموز، دریافت حمایت‌های اجتماعی دانش‌آموزان از معلمان و تأیید پذیرش اجتماعی از عوامل مؤثر بر انگیزش تحصیلی هستند (آندری، ایزابلا و والننتینا، ۲۰۱۴). موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان در مدرسه، نه تنها به توانایی‌های آنان، بلکه به انگیزش و نگرش آنها در مدرسه بستگی دارد. دانش‌آموزانی که دارای خودکارآمدی بالا هستند باور دارند که توانایی انجام دادن وظایف تحصیلی را دارند. آنها ذاتاً یادگیری را ارزشمند می‌دانند، سطح اضطراب‌شان پایین است، تمایل دارند که بیشتر درگیر تحصیل شوند، از استراتژی‌های شناختی بهتر بهره می‌گیرند و بر یادگیری پافشاری می‌کنند (مک‌کوچ و سیگل، ۲۰۰۳). انگیزش پایین به تحصیل در دانش‌آموزان می‌تواند پیامدهای منفی روان‌شناختی در سطح جامعه و خانواده داشته باشد، مانند افزایش شمار تجدیدشدگان، مردودی‌ها و ترک تحصیل‌کنندگان. کاهش انگیزش سبب می‌شود که دانش‌آموزان، پایین‌تر از حد توانایی و استعداد خود عمل کنند و در نتیجه دچار شکست و افت تحصیلی شوند (لوی و کمبل، ۲۰۰۸). مطالعات صورت گرفته در زمینه انگیزش درونی نشان می‌دهد که محیط بر شدت و ضعف این متغیرها مؤثر است. والدین، مدرسه و جامعه مهمترین بسترهای شکل‌گیری چنین گرایش‌هایی محسوب می‌شوند (پینتریچ، ۲۰۰۳).

1-Kagan, Cakir, Ilhan & Kandemir

2-Kabot & Baral

3-Borga & Uean

امروزه بررسی عوامل مؤثر بر انگیزش دانش آموزان و راهبردهایی که می‌توانند به تشویق کمک کنند، نگرانی همیشگی حوزه‌های آموزشی است (مک‌کوچ و سیگل، ۲۰۰۳).

موضوع خودتنظیمی ارتباط نزدیکی با انگیزش و عملکرد تحصیلی دارد. خودتنظیمی فرایندی است که از طریق آن دانش‌آموزان شناخت‌ها، رفتارها و عواطفی را که به طور نظام‌مند متوجه اکتساب اهداف است فعال و حفظ می‌کنند (کلاس، ۲۰۱۰). دانش‌آموزانی که برای دستیابی به هدف برانگیخته شده‌اند به فعالیت‌هایی که به مفید بودن آنها اعتقاد دارند (مثل توانایی مرور ذهنی مطالب یادگرفته شده و روشن کردن اطلاعات مبهم) می‌پردازند.

در حقیقت، خودتنظیمی یادگیری را افزایش می‌دهد و ادراک شایستگی بیشتر انگیزش و خودتنظیمی را برای دستیابی به اهداف جدید حفظ می‌کند (ابوالقاسمی و رهبرکرباسدهی، ۱۳۹۷). خودتنظیمی شناخت و رفتار، یک جنبه مهم یادگیری و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان در محیط کلاسی است. نظریه‌های خودتنظیمی به طور کلی تصریح می‌کنند که چرا و چگونه دانش‌آموزان به یادگیری روی می‌آورند و برای یادگیری مستقل چه چیزی را می‌باید در مورد خود و کارهای تحصیلی خود بدانند. به بیان دیگر دانش‌آموزان چگونه یادگیری خود را هدایت می‌کنند و چگونه انتخاب راهبردهای شناختی، فراشناختی و رفتاری موجب افزایش تلاش آنها می‌گردد (شانک، ۲۰۰۵). بندورا^۲ (به نقل از پاچارس^۳، ۲۰۰۲)، خودتنظیمی را با سه فرایند مشاهده خود، خود داوری و خود واکنشی توضیح می‌دهد. یعنی ابتدا فرد رفتار یا عملکرد خود را مورد مشاهده قرار می‌دهد، بعد به قضاوت درباره‌ی عملکرد خود می‌پردازد و سپس براساس قضاوت‌ها، در خود احساس رضایت شخصی، غرور و یا عدم رضایت یا سرزنش شخصی می‌کند و بدین ترتیب به کنترل رفتار و اعمال خود اقدام می‌کند. استفاده از انواع راهبردها در یادگیری، دانش‌آموزان را قادر می‌سازد که شخصاً به رفتار و محیطشان نظم

1- Schunk

2- Bandura

3- Pajares

دهند. به طور کلی دانش‌آموزانی را می‌توان خودتنظیم توصیف کرد که از نظر انگیزشی، شناختی و رفتاری در فرایند یادگیری خود مشارکت فعال داشته باشند. چنین دانش‌آموزانی شخصاً کوشش‌های خود را برای کسب دانش و مهارت شروع کرده و جهت می‌دهند و بر معلمان، والدین یا دیگر عوامل آموزشی کمتر تکیه می‌کنند. این نظریه همچنین بر این نکته تکیه دارد که دانش‌آموزان چگونه یادگیری خود را اداره می‌کنند و چگونه راهبردهای شناختی، فراشناختی و رفتاری را انتخاب می‌کنند (هیرجی^۱، ۲۰۰۶).

حق تعلیم و تربیت یکی از مهمترین حقوق اساسی هر انسانی است و فراهم آوردن امکانات آموزش و پرورش همگانی برای شکوفایی ابعاد معنوی و مادی انسان‌ها و تأمین حقوق همه انسان‌های یک جامعه ضروری است. مسأله عدم کارایی تحصیلی در آموزش و پرورش یکی از مهمترین مسایل نظام‌های آموزشی و پرورشی در اغلب کشورهای جهان می‌باشد و منابعی که از این راه تلف می‌شود خواه به صورت عمر انسان‌ها باشد یا به صورت منابع مادی و مالی و خواه به صورت فرصت‌های از دست رفته، هر سال رقم قابل توجهی را تشکیل می‌دهند. به طوری که بهبود کارایی نظام‌های آموزشی تا اندازه بسیار زیادی موکول به جلوگیری از اتلاف منابع است. افزایش درصد کمی کارایی تحصیلی باعث سود چند میلیاردی در اقتصاد آموزش و پرورش می‌شود.

عدم کارایی تحصیلی در کشور ما نیز رقم قابل توجهی را تشکیل می‌دهد و در هر سال این پدیده به صورت مردودی، ترک تحصیلی زودرس و یا موارد دیگر، هویدا می‌شود. عدم کارایی تحصیلی یکی از مشکلات مهم نظام آموزشی کشورهای جهان سوم و ایران می‌باشد. نبود کارایی تحصیلی بدون تردید ضایعه‌ای همراه با از دست دادن سرمایه‌های ارزشمند است که نباید به راحتی از آن گذشت، بلکه هر اقدامی برای شناسایی عوامل ایجادکننده و رفع آن‌ها بایستی مورد حمایت قرار گیرد (ملکی و باقری، ۱۳۹۵). یکی از تبعات مهم عدم کارایی و تحصیل‌گریزی، افت تحصیلی می‌باشد. بنابر اعلام وزارت آموزش و پرورش افت تحصیلی در کشور بسیار نگران‌کننده است و یک‌بیستم دانش

آموزان ایرانی مردود می‌شوند (مرادی، حاجی یخچالی و مروتی، ۱۳۹۴). دانش‌آموزانی که دچار افت تحصیلی می‌شوند بیشتر از دانش‌آموزان دیگر در معرض خطر جرم و جنایت، سومصرف مواد، سواستفاده‌های جنسی و جسمی و در نهایت اختلافات خانوادگی و روانی قرار می‌گیرند لذا پیشگیری از افت تحصیلی و آسیب‌های روانی متعاقب آن امری ضروری است (استیل و فراری^۱، ۲۰۱۳). بدیهی است شناسایی عوامل مؤثر و علل کاهش تکلیف‌گریزی و ارائه راهکارهای مؤثر می‌تواند در بردارنده اشارات کاربردی مهم و تأثیرگذاری در کاهش تحصیل‌گریزی دانش‌آموزان باشد.

فصل دوم:

مبانی نظری

خودتنظیمی

خودتنظیمی سازه‌ای است که از دهه‌ی ۱۹۶۷ از سوی بندورا مطرح شد (کدیور، ۱۳۹۴). از نظر بندورا^۱ (۱۹۹۳) فرایندی که به موجب آن دانش‌آموزان به طور فعال و مستمر شناخت‌ها و رفتارها و تلاش‌های‌شان را به‌نحو منظمی در جهت دستیابی به اهداف (هدف‌مداری) هدایت می‌کنند. خودتنظیمی کاربرد توانایی‌ها و قابلیت‌های خودهدایتی خودکنترلی و خودمختاری می‌باشد. از نظر وی قابلیت‌های ذکر شده تحت تأثیر باور افراد درباره خودکارآمدی در فعالیت‌ها و رفتارهای مختلف است. خودتنظیمی یکی از مفاهیم شناختی اجتماعی بندورا می‌باشد. انسان از طریق دریافت تقویت‌ها یا مشاهده سرمشق و الگوها یاد می‌گیرد که اهداف مناسبی را برای خود تعیین نماید. بنابراین افراد خودتنظیم رفتار خود را مورد قضاوت و ارزیابی قرار می‌دهند سپس بر اساس اینکه کدام یک از رفتارها با اهداف شخصی و معیارهای آنها هماهنگی دارد خود را پاداش یا تنبیه می‌کنند (کدیور، ۱۳۹۴).